

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси і кредит»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»
(назва магістерської програми)

**на тему: «Фінансова спроможність місцевих бюджетів в умовах фінансової
децентралізації»**

Виконавець:

студент факультету фінансів та
банківської справи
Маринов Дмитро Михайлович _____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Коцюрубенко Г.М. _____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом останніх п'яти років в Україні відбулися фундаментальні зміни у системі місцевого самоврядування, особливо у частині формування місцевих бюджетів, так як до цього спостерігалася постійна нестача фінансових ресурсів, висока залежність від трансфертів з Державного бюджету, нерозвиненість

Зміцнення матеріально-технічної бази та фінансової спроможності в сучасних умовах територіального розвитку України значно посилили роль місцевих бюджетів. Виникає ґрунтовна необхідність зміцнення та розширення бази фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Фінансова спроможність місцевих бюджетів відіграє ключову ланку у забезпеченні збалансованого соціально-економічного розвитку органів місцевого самоврядування.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних засад формування та оцінювання фінансової спроможності місцевих бюджетів у контексті розробки стратегічних орієнтирів забезпечення фінансової спроможності бюджетів місцевих громад.

Досягнення поставленої мети вирішувалось шляхом роз'яснення наступних завдань:

- розглянути місцеві бюджети як основу самостійності місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації;
- дослідити сутність та складові фінансової спроможності місцевих бюджетів;
- розробити методичні підходи до оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів;
- визначити проблематику формування та напрями використання місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації;
- оцінити фінансову спроможність місцевих бюджетів України;
- провести діагностику стану фінансової спроможності місцевого бюджету окремого територіального угруповання (на прикладі с. Криничне);
- дослідити зарубіжний досвід використання фінансових інструментів стимулювання розвитку місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності формування фінансово спроможних місцевих бюджетів в Україні;
- запропонувати стратегічні орієнтири забезпечення фінансової спроможності бюджету Криничненської ОТГ у складі Болградського району;

Об'єктом дослідження є фінансова спроможність місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є процес формування та забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод наукового пізнання, комплексний та системний підхід до визначення теоретико-методичних основ формування та оцінювання фінансової спроможності місцевих бюджетів, у межах якого були використані історичний метод, графічно-табличний метод та методи узагальнення, аналізу, синтезу, аналогії та

статистичних прийомів групування. В процесі дослідження використані методи фундаментального аналізу при визначенні сутності та складових місцевих бюджетів, методи дослідження фактів, явищ і реалій існуючої практики для визначення проблематики формування та напрямів використання місцевих бюджетів України, системно-функціонального аналізу при обґрунтуванні шляхів підвищення та стратегічних орієнтирів забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів, математичного моделювання при прогнозуванні інтегрального показника фінансової спроможності та при прогнозування доходів місцевого бюджету.

Інформаційно-аналітичною базою дослідження є нормативно-правові документи та законодавчі акти України. У кваліфікаційній роботі також використовувались звітні дані Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, дані фінансового звіту Криничненської сільської ради Болградського району Одеської області, Американської статистичної асоціації ASA, статистичної служби Європейського союзу, Міністерства фінансів Республіки Болгарія, а також монографії, наукова періодична література.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з 3 основних розділів. У першому розділі розглянуті місцеві бюджети як основа самостійності місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації, висвітлено сутність та складові фінансової спроможності місцевих бюджетів, а також розроблені методичні підходи до оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів. У другому розділі визначено проблематику формування та напрями використання місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації, проведено оцінку фінансової спроможності місцевих бюджетів України та проведено діагностику стану фінансової спроможності місцевого бюджету (на прикладі с. Криничне). У третьому розділі подано інформацію про зарубіжний досвід використання фінансових інструментів стимулювання розвитку місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні, визначені шляхи підвищення ефективності формування фінансово спроможних місцевих бюджетів та запропоновані стратегічні орієнтири забезпечення фінансової спроможності бюджету Криничненської об'єднаної територіальної громади.

Робота складається з 132 сторінок друкованого тексту, містить 2 таблиці, 47 рисунка, перелік використаної літератури налічує 85 джерела, кількість додатків складає 9.

Публікації. Результати дослідження, що були проведені в роботі, висвітлені в науковій статті на тему «Аналіз стану місцевих бюджетів у процесі фінансової децентралізації в Україні» у Випуску № 5(22) 2020 року електронного наукового видання «Приазовський економічний вісник», а також були обговорені на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Перспективи розвитку території: теорія і практика» (ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 19 листопада 2020 року). Результати доповіді опубліковано у тезах «Місцеві позики як джерело фінансування бюджетів об'єднаних територіальних громад» у збірнику матеріалів конференції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретичні та законодавчі основи бюджетів об'єднаних територіальних громад*» розглянуто місцеві бюджети як основу самостійності місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації, досліджено сутність та складові фінансової спроможності місцевих бюджетів та розроблені методичні підходи до оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів.

У другому розділі «*Аналіз стану бюджетів об'єднаних територіальних громад*» визначено проблематику формування на пряму використання місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації, оцінено фінансову спроможність місцевих бюджетів та проведено діагностику стану фінансової спроможності місцевого бюджету окремого територіального угруповання (на прикладі с. Криничне).

У третьому розділі «*Напрями підвищення ефективності функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні*» досліджено зарубіжний досвід використання фінансових інструментів стимулювання розвитку місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні, обґрунтовано шляхи підвищення ефективності формування фінансово спроможних місцевих бюджетів в Україні та запропоновано стратегічні орієнтири забезпечення фінансової спроможності бюджету Криничненської ОТГ у складі Болградського району.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що в вітчизняній науковій літературі однозначного визначення «місцеві бюджети» не існує. Під місцевими бюджетами визначають бюджет адміністративно-територіальних одиниць, призначених для фінансового забезпечення закріплених та делегованих відповідним місцевим органом влади і самоврядування функцій. Саме тому, місцеві бюджети значною мірою впливають на вирішення різноманітних завдань соціально-економічного розвитку в межах своїх територіальних громад. Доходами місцевих бюджетів є податкові надходжень, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і трансферти. Під видатками місцевих бюджетів, слід розуміти видатки, що мають бюджетне призначення, яке встановлюється рішенням про місцевий бюджет та пов'язані з реалізацією програм. Визначено, що частиною процесу децентралізації є фінансова децентралізація, тобто передача фінансових ресурсів, повноважень та функцій від державних органів влади до місцевих.

2. Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, дозволили сформулювати визначення фінансової спроможності місцевих бюджетів, під яким розуміють, здатність до забезпечення громадою фінансування різних повноважень органів місцевого самоврядування коштами доходів територіальних громад, через збільшення податкових та неподаткових надходжень сталого місцевого економічного розвитку. На основі дослідження наукових джерел, було визначено, що внутрішніми

проявами фінансової спроможності є фінансовий (бюджетний) потенціал та фінансова стійкість, а зовнішніми – ліквідність та кредитоспроможність.

3. Визначено методику оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів, яку слід розглядати через призму інтегральних показників фінансової спроможності, що характеризують здатність та можливість місцевих бюджетів забезпечувати соціально-економічний розвиток, фінансової автономії, які характеризують рівень самостійності місцевих органів влади при формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, фінансової ефективності, що характеризують ефективність та результативність функціонування місцевих бюджетів та показників боргового навантаження місцевих бюджетів, які показують рівень боргової залежності місцевих бюджетів й здатність покривати боргові зобов'язання за рахунок власних коштів.

4. Аналіз формування дохідної частини місцевих бюджетів показав, що найголовнішим досягненням процесу фінансової децентралізації в Україні є збільшення власних доходів місцевих бюджетів в останні роки та збільшення частки доходів місцевих бюджетів у структурі Зведеного бюджету України. Позитивна тенденція спостерігається у збільшенні власних доходів загального фонду місцевих бюджетів на 1 мешканця, так у 2019 році дана частка збільшилась на 97,4% порівняно з 2016 роком, що свідчить про покращення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Моніторинг видаткової частини місцевих бюджетів, показав, що за 5 років значно збільшились капітальні видатки місцевих бюджетів, тобто видатків, що забезпечують розширення інноваційно-інвестиційної діяльності та взагалі розвиток територіальних громад. На збільшення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів сприяла державна фінансова підтримка місцевого та регіонального розвитку, яка у 2019 році порівняно з 2016 роком збільшилась на 20,25 млрд. грн. або на 41,5%.

5. Оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів, визначила здатність органів місцевого самоврядування до вирішення суспільних питань, що належать до їх компетенцій, а також здатність задовольняти потреби мешканців територіальних громад та забезпечувати соціально-економічний розвиток. Майже по всіх показниках фінансової спроможності місцевих бюджетів спостерігається стрімке їх зменшення з 1995 року по 2004 рік, з 2005 року по 2015 рік спостерігається то незначне збільшення, то незначне зменшення показників, а з 2016 року, ми бачимо поступове збільшення даних показників, завдяки збільшенню власних доходів місцевих бюджетів, але при цьому залежність від трансфертів з Державного бюджету залишається досить високою. Оцінка фінансової спроможності обласних бюджетів та бюджету міста Київ показали, що в Україні існують значні дисбаланси між областями з приводу розподілу міжбюджетних трансфертів. Так, з проведеного аналізу, визначено, що фінансова спроможність обласних бюджетів Південної та Східної частини значно перевищує спроможність Західної частини України.

6. Визначено, що з початку процесу фінансової децентралізації в Україні доходи бюджету села Криничне значно зросли, що свідчить про позитивні наслідки даної реформи. Основним джерелом формування доходів сільського бюджету є податкові надходження, які складають близько 80%. Збільшення суми податкових надходжень обумовлено збільшенням нормативно-грошової оцінки при визначенні податку на

майно та збільшенню кількості платників єдиного податку. Значний обсяг видаткових повноважень забезпечується з власних доходів місцевих бюджетів, що свідчить про фінансову спроможності та про можливість забезпечувати населення територіальної громади власними фінансовими ресурсами. При оцінці фінансової спроможності сільських бюджетів Болградського району, значною проблемою стало відсутність методики визначення фінансової спроможності бюджетів сіл. Але, за власною методикою, було визначено, що інтегральний показник фінансової спроможності бюджету села Криничне у 2019 році порівняно з 2018 роком збільшився на 4,3%, що стало можливим за рахунок зменшення коефіцієнту трансфертної залежності та збільшенню частки місцевих податків і зборів у структурі податкових надходжень.

7. Визначено, що велика увага приділяється зарубіжному досвіду ефективному законодавчому забезпеченні реформування місцевого самоврядування. Так, досвід реформи фінансової децентралізації в зарубіжних країнах, показав, що важливу роль у трансформації та демократизації суспільства відіграє перехід до інституцій, заснованих на відповідальності та ініціативі громади та населення. Серед позитивних наслідків фінансової децентралізації для місцевих бюджетів, можна виділити, збільшення рівня зацікавленості органів місцевого самоврядування до більш ефективного формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що призвело до збільшенню рівня фінансової спроможності територіальних громад.

8. Обґрунтовані перспективи формування фінансово спроможних місцевих бюджетів, які здатні забезпечувати комплексний і системний розвиток територіальних громад, а не лише забезпечувати мінімальні соціальні потреби населення та утримувати чиновницький апарат органу місцевого самоврядування. Серед основних заходів підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів можна виділити: підвищення ролі неподаткових надходжень у формуванні доходів місцевих бюджетів; реформування житлово-комунального господарства; розширення переліку місцевих податків і зборів; удосконалення практики сплати майнових податків; розширення й затвердження державних стандартів та нормативність якості надання послуг населенню територіальних громад; запровадження загальнообов'язкового декларування доходів мешканців громад та здійснення контролю щодо декларування; створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу тощо.

9. В роботі висвітлені основні напрями забезпечення фінансової спроможності бюджету новоствореної Криничненської сільської об'єднаної територіальної громади, серед яких: підтримка малого та середнього бізнесу, залучення інвестиційних коштів, створення сучасної транспортно-логістичної інфраструктури, забезпечення соціального захисту та сприятливих умов життєдіяльності мешканців громади, розвиток туристичної діяльності та культурно-освітніх послуг тощо. Визначено основні переваги створення об'єднаної територіальної громади, найголовнішою з яких можна виділити, передача до власних податкових надходжень 60% від сплати податку на доходи фізичних осіб, що значно покращить рівень фінансової спроможності місцевого бюджету.

АНОТАЦІЯ

Маринов Д.М. «Фінансова спроможність місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування»

за магістерською програмою професійного спрямування «Державні та муніципальні фінанси»

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретико-методичні аспекти формування та оцінювання фінансової спроможності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації.

Проаналізовано проблематику формування та напрямки використання місцевих бюджетів в Україні в умовах фінансової децентралізації, а також проведено оцінку фінансової спроможності місцевих бюджетів та проведено діагностику стану фінансової спроможності місцевого бюджету окремого територіального угруповання (на прикладі с. Криничне).

Досліджено зарубіжний досвід використання фінансових інструментів стимулювання розвитку місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні, обґрунтовано шляхи підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні та запропоновано стратегічні орієнтири забезпечення фінансової спроможності місцевого бюджету Криничненської об'єднаної територіальної громади у складі Болградського району.

Ключові слова: фінансова спроможність, місцевий бюджет, доходи та видатки місцевих бюджетів, бюджетне забезпечення, фінансова децентралізація, міжбюджетні трансферти, ОТГ.

ANNOTATION

Marynov D.M. "Financial capacity of local budgets in the context of financial decentralization in Ukraine."

Qualification work for a master's degree in "072 Finance, Banking and Insurance" for to the master's program of professional direction "State and Municipal Finance" Odessa National Economic University. - Odessa, 2020.

The paper considers theoretical and methodological aspects of the formation and evaluation of the financial capacity of local budgets in terms of financial decentralization.

The problems of formation and directions of use of local budgets in Ukraine in the conditions of financial decentralization are analyzed, and also the financial capacity of local budgets is estimated and the state of financial capacity of the local budget of separate territorial group is diagnosed (on the example of Krynychne village).

The foreign experience of using financial instruments to stimulate the development of local budgets and the possibility of its application in Ukraine is studied, ways to increase the financial capacity of local budgets in Ukraine are substantiated and strategic guidelines for ensuring the financial capacity of the local budget of Krynychne united territorial community in Bolgrad district are proposed.

Key words: financial capacity, local budget, revenues and expenditures of local budgets, budget support, financial decentralization, intergovernmental transfers, united territorial communities.